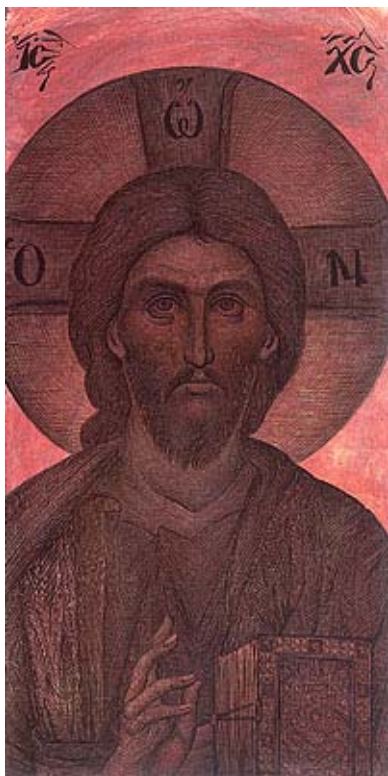

Αθηνά Σχινά

Το εικαστικό «περιβάλλον» του Χρήστου Παπανικολάου

Η αγιογραφία, στην ελληνορθόδοξη παράδοση, είναι γνωστό πως έχει μεγάλη ιστορία, η οποία περιλαμβάνει σημαντικά έργα απ' όλες τις περιόδους. Πρόκειται για μία τέχνη, που παρά την διαχρονική επανάληψη των θεμάτων της, διαρκώς εξελίσσεται, αφ' ης στιγμής η θρησκεία είναι ζωντανή, χωρίς αυτό να σημαίνει πως οι ζωγράφοι, ακολουθώντας την εξέλιξη, δεν σέβονται το τυπικό μέρος της εικονογράφησης των αγίων προσώπων, τα πρότυπα, τη δογματική καθώς και τη λειτουργική τους πτυχή.

Η εικόνα θεωρείται επιφάνεια θείκης διαμεσολάβησης, η οποία παροχετεύεται στον δημιουργό, προκειμένου με την τεχνική και πνευματική του συνδρομή να επιχειρήσει, κάθε φορά, την αποτύπωσή της πάνω στο χαρτί, στο ξύλο, στον τοίχο, κ.τ.λ.. Από την άποψη αυτής της θεώρησης, η εικόνα λειτουργεί διαδραστικά, ανάμεσα στον πομπό (εικονιζόμενο) και στον δέκτη (πιστούς), δημιουργώντας μια αμφίδρομη σχέση νοηματικής ανατροφοδότησης των παριστανόμενων προσώπων ή γεγονότων, αποκτώντας έτσι η εικόνα οργανικότητα, στην οποία βασίζεται η επικοινωνιακή της εμβέλεια.

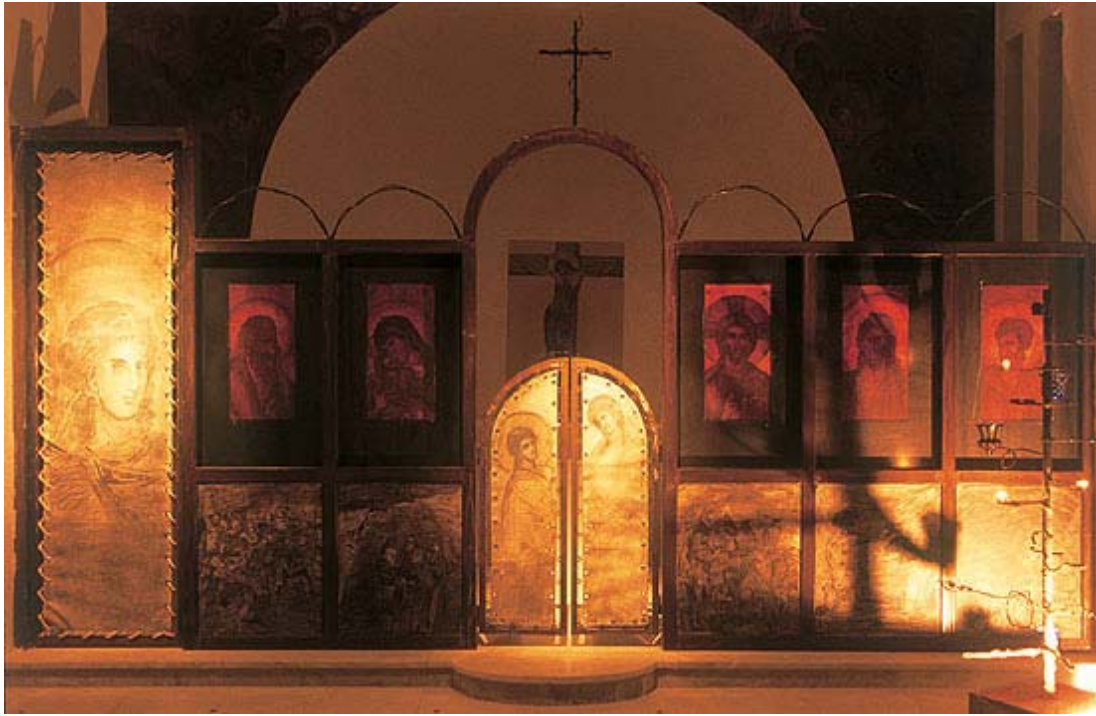

Ο Χρήστος Παπανικολάου επιχειρεί, στο εικαστικό «περιβάλλον» που δημιούργησε, ένα άλμα σχετικά με την διαπραγμάτευση των προτύπων. Εμπνέεται από αυτά, χωρίς να προσηλώνεται στον τύπο τους. Αποστασιοποιείται, χωρίς να αποσπάται πλήρως, από τους ζωγραφικούς χειρισμούς της παρακαταθήκης τους, καθώς από την άλλη πλευρά, δεν αφίσταται εκφραστικά ως προς το πνεύμα της εικόνας.

Για τον συγκεκριμένο καλλιτέχνη, η εικόνα χρησιμοποιείται ως μνημική αναφορά και επιτεινόμενη άσκηση εμβάθυνσης των υποδηλωνόμενων γεγονότων που αφορούν την διαμεσότητα ανάμεσα στο παρελθόν της και στο παρόν. Αποτυπώνει την κάθε φιγούρα ως δυσδιάστατος παλμογράφος, μέσα από τον οποίο καταγράφεται η κίνηση και η δυναμική της χειρονομίας που στις τροχιές της αναδύεται φως εσωτερικό.

Η τεχνική που χρησιμοποιεί ο Χρήστος Παπανικολάου είναι εκείνη της μονοχρωματικής σκιαγραφίας, ενώ σε πολλά από τα έργα του παρεμβάλλει και μεικτά υλικά, όπως είναι τα μέταλλα, τα *objects trouvés*, το σκοινί, το πλεξιγκλάς, κ.α. Μέσα από τη σύνθεση των υλικών του, μεταφέρει την διαφάνεια της διαδικασίας αποπνευμάτωσης ύλης και θέματος, που παριστάνεται σε στάδιο αποκαθίλωσης από τη γήινη εξάρτηση. Η ατμόσφαιρα που υποβάλλεται τονίζει τον υπαινικτικό της χαρακτήρα, ενώ ο ζωγράφος αποφεύγοντας τα στερεότυπα, δημιουργεί ένα «περιβάλλον» επικοινωνίας ανάμεσα στους μάρτυρες και ασκητές της ζωής με τα θεία πρόσωπα, αφ' ης στιγμής εικαστικά καλλιεργεί ένα ιδιαίτερο κλίμα.

Η χωροθεσία που ακολουθεί στα θέματά του, έχει αναλογικές σχέσεις με εκείνες του ιερού ναού, παρόλο που ο Χρήστος Παπανικολάου έχει αντιμετωπίσει τις διαμερισματικές θέσεις του, σε αρκετά σημεία, με περισσή ελευθερία. Στόχος του υπήρξε η διαμόρφωση ενός χώρου που να παρουσιάζει εσωτερική ευελιξία, χωρίς να χάνει ο πιστός τη διάθεση περισυλλογής και προσήλωσης.

Το έργο αυτό, που χαρακτηρίζεται από λιτότητα και πρωτοποριακές για το είδος του λύσεις, είναι διαμορφωμένο μέσα σε παλαιότερο ναόμορφο οικοδόμημα, που βρίσκεται σε ένα ωραίο φυσικό περιβάλλον. Μέσα στο ναό και με ελάχιστους χρωματικούς τόνους που υποβάλλουν την φωταύγεια καθώς αναβαθμίζονται σταδιακά (ενώ διατηρούν την διαφάνεια του βάθους), ο Χρήστος Παπανικολάου αποδίδει τις αντανάκλασεις ενός εσωτερικού φωτός, μέσα από το οποίο εκπηγάζουν, ως φευγαλέοι κι απαστράπτοντες, οι χιτώνες των μορφών κι άλλοτε πάλι με σταχτί, ρόδινες, φαιοκόκκινες έως μελίχρες αποχρώσεις, προβάλλουν τα πρόσωπά τους ή αποσπάσματα της κινησιολογίας των σωμάτων, που εμφανίζονται κι εξαφανίζονται σα νομίσματα της θέασης ανάμεσα στο ορατό και στο αόρατο.

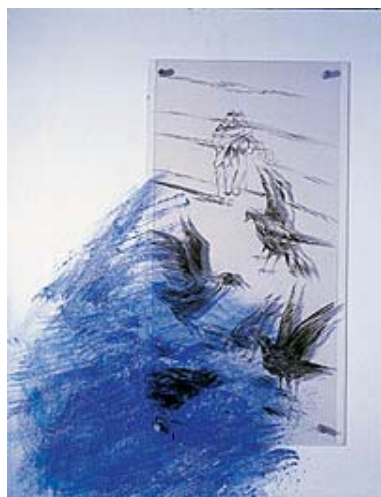

Στον κύριο άξονα που οδηγεί από τον Κυρίως Ναό (χώρο άσκησης και διδασχής) προς το Ιερό Βήμα, παρουσιάζεται, στο βάθος, το ξύλο του Σταυρού και ο Εσταυρωμένος. Η κάθετη κεραία του αντιστοιχεί χαμηλά στο άνοιγμα του βημόθυρου, στου οποίου το αριστερό τμήμα εμφανίζεται γονυπετής άγγελος και δεξιά η Θεοτόκος. Το τύμπανο που περιβάλλει το τετρατοσφαίριο του ιερού, είναι πυκνά αλλά τονικά ζωγραφισμένο, με εσωτερικά παλλόμενες διαβαθμίσεις, μέσα από τις οποίες διαγράφονται τα πρόσωπα με τα φωτοστέφανα μιας συμφωνίας αγγέλων. Οι άγγελοι, ειδοποιούν και εξαγγέλλουν, συνοδεύουν και εξυμνούν, σεβίζουν και δοξάζουν, μέσα από την χαρμολύπη του ύφους τους, την Βασιλεία των Ουρανών.

Το τέμπλο χωρίζεται σε άνω και κάτω διάζωμα. Στο άνω διάζωμα, διακρίνονται η Θεοτόκος Βρεφοκρατούσα (στον τύπο της Γλυκοφιλούσας), ο Αναστάς Χριστός ως Μέγας Διδάσκαλος και ο Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής (πριν από τον αποκεφαλισμό του), ενώ τα πορτρέτα συμπληρώνουν εκατέρωθεν οι στυλοβάτες της Εκκλησίας Πέτρος και Παύλος.

Η θύρα της Προσθέσεως, το ύψος της οποίας φτάνει εκείνο της Ωραιάς Πύλης, παρουσιάζει μεγεθυμένο το πρόσωπο και τον άνω κορμό του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Το κάτω διάζωμα περιλαμβάνει, σε γκριζατούρα, σκηνές από την ζωή του Χριστού, όπου ο ζωγράφος αναπτύσσεται με μεγαλύτερη ελευθερία, συνδυάζοντας γραφισμούς, δυναμικές πινελιές και τρόπους σχεδίου για χάραξη. Οι πολυπρόσωπες αυτές συνθέσεις του Χρήστου Παπανικολάου αποδεικνύουν ικανότητα δομικής διάρθρωσης των μορφών και μέσα από την σημασιολογική τους προοπτική, εσωτερικές αυξομειώσεις των ομιλητικών εντάσεων, που τονίζουν το αφηγηματικό και δραματουργικό περιεχόμενο της κάθε απεικόνισης.

Ο συνδυασμός όχρας και μοβ χρώματος του επιλεκτικού διαλόγου των θερμών και ψυχρών μετεπρεσσιονιστικών τόνων, παρόλο που οριακά εξισορροπεί τις αντιθέσεις του, δεν μετατρέπει την παραδοξότητα σε δυσαρμονία, αλλά συντίνει στην υπερβατότητα του θέματος που διατυπώνεται με αφαιρετική λιτότητα και σκιοφωτισμούς. Η διαπίστωση αφορά όλες τις συνθέσεις του Χρήστου Παπανικολάου σ' αυτό το εικαστικό «περιβάλλον», περισσότερο όμως τα επίτοιχα έργα, που βρίσκονται σε διακριτά σημεία και μη συνεχόμενες θέσεις του «κυρίως ναού».

Εκεί, η ζωγραφική πάνω στην διάφανη επιφάνεια του πλεξιγκλάς, με την βοήθεια του μελετημένου φωτισμού, προστίθεται στις φυσικές και προβολικά

ερριμμένες σκιές που δημιουργεί η απόσταση από τον τοίχο, ο οποίος συμπληρώνει επιπλέον το θέμα με φευγαλέες χειρονομιακές πινελιές που βρίσκονται πάνω του. Με αυτόν τον χωροπλαστικό συνδυασμό των δύο επιπέδων, προκαλείται η αίσθηση της μετάπραξης των θεμάτων και της ταυτόχρονης αποκαθήλωσής τους από την όποια στατικότητα.

Και πράγματι, η μετάδοση της υπερβατότητας στα έργα του Χρήστου Παπανικολάου διαπιστώνουμε πως διαπνέεται από μια αποκαθλωνόμενη χοϊκότητα που ενεργοποιεί τον θεατή να συμμετάσχει στα παρουσιαζόμενα Βιβλικά θέματα. Είναι τα θέματα, που υπαινίσσονται την μαρτυρία ζωής ως άσκηση υπερακόντισης εμποδίων και συμβάσεων. Παράλληλα, και με αφορμή τα συγκεκριμένα έργα, μια διάθεση ανάπλασης του εσωτερικού μας εαυτού γεννιέται μέσα από την χαρμολύπη, δημιουργώντας τους κρίκους μιας βαθύτερης επικοινωνίας με το ευρύτερο ανθρώπινο περιβάλλον, το οποίο ακολουθώντας τους φυσικούς οργανικούς νόμους, διαρκώς μεταλλάσσεται, μέσα στα πλαίσια ενός συνεχόμενου γίγνεσθαι.

Αθηνά Σχινά